

Suveranitatea Republicii Moldova între război și pace

Victor CATAN

Abstract

This article is dedicated to the analysis of the premises, causes, content and impact of the 1992 war to defend the independence and territorial integrity of the Republic of Moldova, the effect of the Moldovan-Russian Agreement of 21.07.1992 on the principles of peaceful settlement of the armed conflict in the Transnistrian region of Moldova. The paper presents the chronology of historical and geopolitical events related to Bessarabia, annexed in 1812 by the Russian Empire, occupied by the Red Army of the USSR according to the Ribbentrop-Molotov Pact of August 1939, subject to armed rebellion in 1990-1992, period of disintegration of the Soviet Union and the self-determination of the Republic of Moldova as a sovereign and independent state. The author refers to the political-legal processes of becoming a sovereign and independent state of the Republic of Moldova, as well as to establishing a criminal, anti-national and separatist regime in the eastern districts of the Republic, supported by the 14th Army of the Russian Federation - the real war against the constitutional order of the Republic of Moldova. Terrorist and bandit acts, committed by separatist paramilitary formations on law enforcement, constitutional public administration and citizens, are evaluated. The role of the command of the 14th Russian Army in the creation of the self-proclaimed Transnistrian Moldovan Soviet Republic, separatist paramilitary formations and their armament, the participation of the Russian military in the armed rebellion against the sovereignty and territorial integrity of the Republic of Moldova is determined. The stages of the implementation of the Moldovan-Russian Agreement of July 21, 1992, the violations committed by the separatist regime, the Task Force of the Armed Forces of the Russian Federation, temporarily deployed on the territory of the Republic of Moldova, of the Russian military peacekeeping command are analyzed. Proposals are being made to resolve the Transnistrian dispute, maintain peace and ensure the territorial integrity of the Republic of Moldova.

Keywords: sovereignty, independence, separatist regime, paramilitary formations, military conflict, the Republic of Moldova.

Constituind una din trăsăturile statale, suveranitatea a apărut odată cu statul și, în decursul istoriei, a evoluat, modificându-și conținutul în raport cu dezvoltarea socială, economică și politică a statelor. Suveranitatea constă în posibilitatea și puterea de a face legi, calificată ca absolut nelimitată și fiind exercitată fără consimțământul celor supuși. În concepție modernă, suveranitatea constituie dreptul poporului de a decide asupra propriei sorți, de a stabili linia politică a statului și alcătuirea organelor lui, precum și de a controla activitatea acestora.

Suveranitatea este una din trăsăturile puterii de stat superioară în raport cu oricare altă putere socială internă și independentă față de puterea oricărui alt stat sau organism internațional. Savantul român Ioan Muraru susține că „Toate teoriile și practicile internaționale privind crearea și organizarea statului, indiferent dacă s-au fundamentat pe contractul social, pe lupta dintre grupuri sau clase sociale, recunosc o singură entitate: poporul, națiunea și calitatea de titular absolut al puterii (suveranității). Toate celelalte instituții, autorități sau puteri publice primesc exercițiul puterii numai prin delegațiune”¹.

Teritoriul actualei Republici Moldova se află de sute de ani în zona de interese și influențe geopolitice ale marilor puteri. Pe 16 mai 1812, reprezentanții imperiilor Rus și Otoman au semnat dubioasa pace de la București, care încheia războiul ruso-turc de la 1806-1812 pentru Principatele Române și, ca rezultat al târgului între Prusia, Franța și Imperiul Habsburgic, Moldova de la est de Prut (redenumită Basarabia) era anexată de către Rusia. Raptul Basarabiei a fost unul dintre proiectele expansioniste ale țarului Alexandru I și însemna pentru Rusia o nouă „achiziție” teritorială, ceea ce-i permitea să-și urmeze vechile politici de cucerire și croire a drumului spre Constantinopol și Dardanele, aducând Rusia mai aproape de Balcani și alimentându-i speranța unor extinderi teritoriale conform politicii coloniale rusești pe o perioadă de peste 100 de ani. Deznaționalizarea și desconsiderarea sistemului național de administrare, ignorarea instituțiilor și practicilor administrative locale, restabilirea șerbiei și robiei, înlăturate în 1749 de domnitorul Moldovei Constantin Mavrocordat, procesul de rusificare a bisericii, centrelor sociale și culturale au zdruncinat spiritul moral al basarabenilor, dar nu l-au distrus. Prin abnegație poporul și-a realizat năzuințele sale naționale.

La 2 decembrie 1917, prin decizia Sfatului Țării din Basarabia, organ reprezentativ al populației din regiune, a fost creată Republica Democratică Moldovenească, cu dezintegrarea puterii politice din Imperiul Rus. La 24 ianuarie 1918, și-a proclamat independența, iar la 27 martie 1918, Sfatul Țării a votat unirea Republicii Democrate Moldovenești cu România și datorită voinței poporului cea dintâi (re)devine parte componentă a statului român². În cei 22 de ani de administrație românească, populația din Basarabia a depășit rapid multe dintre obstacolele ridicate de țarism în calea modernizării. Învățământul, infrastructura, conectarea societății la marea cultură europeană au înregistrat progrese remarcabile.

¹ Ioan Muraru, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II (București: Editura Procardia, 1993), p. 25.

² The Creation of the Bessarabian Republic, http://depts.washington.edu/cartah/text_archive/clark/bc_18.shtml (accesat: 20.03.2021).

Dar, la 23 august 1939, marile puteri de atunci, Uniunea Sovietică comunistă și Germania nazistă semnează Pactului Ribbentrop-Molotov, potrivit căruia, la data de 28 iunie 1940, Armata Roșie a URSS, ocupă Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herța, părți componente ale statului român, anexându-le forțat la Uniunea Sovietică și impunându-le un regim comunist totalitar. La 2 august 1940 Sovietul Suprem al URSS adoptă Legea cu privire la formarea RSS Moldovenească Unională care a fost o creație arbitrară, bazată pe înșelăciune, ipocrizie și ilegalitate.³ Teritoriul Moldovei sovietice a fost format din pământurile fostei provincii Basarabia, cu o populație majoritară de români-moldoveni, și din câteva raioane aflate în componența fostei RASS Moldovenești, cu o populație ce includea preponderent moldoveni, ucraineni și ruși. Acest teritoriu a fost supus regimului bolșevic, bazat pe dominația unui singur partid și neacceptarea acțiunilor ce contraveneau ideologiei comuniste. Administrația sovietică elimina garanțiile democratice care asigurau judecarea echitabilă și corectă a pedepselor, administrarea justiției efectuându-se după criteriile politice și de clasă. Pe de altă parte, cu tot mai multă abatere s-a manifestat o discrepantă flagrantă între litera și spiritul legii. Unele acte normative erau subordonate criteriilor politice și erau folosite ca mijloc de anihilare a fostelor partide politice și a intelectualității. Treptat s-a ajuns la degradarea ordinii publice, deoarece justiția a fost folosită pentru lichidarea oricăror tendințe de împotrivire față de noul regim comunist instaurat în țară. Era începutul unei perioade anevoioase de administrare sovietică a RSS Moldovenești, soldată în decursul a 47 de ani cu 3 valuri de deportări masive în Siberia și Kazahstan (28.06.1940-05.03.1953), foametea planificată din anii 1946-1947, care au dus la nimicire și suferințe a peste 60 de mii de basarabeni. În mod evident, în acea perioadă, în RSSM s-a format un decalaj în perceperea puterii sovietice. Majoritatea covârșitoare a popoului râvnea pentru revenirea la valorile naționale identitare românești, iar o parte de populație, situată preponderent în partea stângă a Nistrului, rămânea copleșită de deprinderile de viață supuse ideologiei comuniste.

La sfârșitul anilor '80, începutul anilor '90, ca rezultat al proceselor politice și social-economice, în URSS s-a întezit criza socialismului. Statul totalitar sovietic se fărâmița prin conflicte politice, sociale și interetnice. Scădea productivitatea economică și nivelul de viață al cetățenilor. A decăzut ordinea de drept și disciplina. Depășirea situației de criză a fost concepută prin autodeterminarea republicilor unionale ca state suverane și independente.

Țările baltice (Estonia, Lituania, Letonia) au fost primele care în anii 1988-1989 și-au declarat suveranitatea și au abandonat URSS. Pe 12 iunie 1990,

³ „Lecțiile istoriei”, Revista Limba Română, nr. 5-6, anul XXII, 2012, <https://www.limbaromana.md/?go=numar&n=31> (accesat: 20.03.2021).

Congresul deputaților poporului al RSS Federale Ruse a adoptat Declarația cu privire la suveranitatea Rusiei, prin care se proclamă supremația Constituției și legislației rusești în raport cu cea sovietică, dreptul asupra propriilor resurse naturale, dreptul de a avea reprezentanțe diplomatice proprii, precum și dreptul de a părăsi URSS. Acest proces a dat start mișcărilor de renaștere națională și a demarat parada suveranităților celorlalte republici unionale.

În RSS Moldovenească în contextul mișcării de renaștere națională, la 27 august 1989, în Piața Victoriei din Chișinău a avut loc Marea Adunare Națională la care au participat aproximativ 750 000 de oameni (circa 1/6 din populația de atunci a republicii), în cadrul căreia a fost cerută declararea limbii române ca limbă de stat în RSSM, precum și trecerea la grafia latină. Ca rezultat, la 31.08.1989 Sovietul Suprem al RSSM a adoptat Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești prin care s-a stabilit că limba de stat constituie una dintre premisele existenței națiunii moldovenești în cadrul formației sale național-statale suverane, al asigurării funcționării ei în toate sferile pe teritoriul RSSM”.⁴ În preambulul Legii se constata că reglementările Constituției RSS Moldovenești din 1978 privind statutul limbii moldovenești ca limbă de stat are menirea să contribuie la realizarea suveranității depline a republicii și la crearea garanțiilor necesare pentru folosirea ei plenară în toate sferile vieții politice, economice, sociale și culturale. Atribuind limbii moldovenești statutul de limbă de stat, RSS Moldovenească totodată asigura ocrotirea drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor de alte naționalități, care locuiau pe teritoriul republicii, indiferent de limba pe care o vorbesc, în condițiile egalității tuturor cetățenilor în fața legii. Era prevăzut că RSS Moldovenească asigură pe teritoriul său condițiile necesare pentru folosirea și dezvoltarea limbii ruse ca limbă de comunicare între națiunile din Uniunea Sovietică, precum și a limbilor celorlalte naționalități care locuiesc în republică.

Deși legea menționată era conformă în totalitate Constituției RSSM și Constituției URSS, fără să afecteze în vreun fel drepturile minorităților naționale, liderii separatismului din Tiraspol au folosit-o ca un pretext de luptă împotriva autodeterminării Republicii Moldova ca stat suveran și ca instrument politic de însușire a unei părți din teritoriul RSSM, a potențialului ei economic, tehnico-științific și financiar. În acest scop, la întreprinderile complexului militar-industrial de subordonare unională se formează soviete muncitorești, numite Colective Unificate de Muncă (OSTK), care organizează activități distructive contra limbii române, alfabetului latin și reformelor democratice. Pentru susținerea mișcărilor proimperiale sovietice și separatiste, cu suportul direct al co-

⁴ Actele legislative ale RSSM cu privire la decretarea limbii moldovenești limbă de stat și revenirea ei la grafia latină (Cartea Moldovenească: Chișinău, 1990).

mandamentului Armatei a 14-a, ilegal sunt create structuri paramilitare armate. La Tiraspol și alte centre industriale se organizează greve generale și mitinguri antinaționale, considerând Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești mărunț discordiei inventat de către sistemul sovietic pentru provocări și justificări a acțiunilor sale criminale, îndreptate împotriva orânduirii constituționale a RSSM.

Procesul de autodeterminare a continuat cu adoptarea de către Sovietul Suprem al RSS Moldovenești a Legii cu privire la introducerea unor modificări în art. 6, 7 și 49 din Constituția RSSM⁵ prin care a fost anulat articolul 6 ce stabilea că forța conducătoare și îndrumătoare a societății sovietice, nucleul ei politic, a organizațiilor de stat și obștești este Partidul Comunist al URSS și înlocuit cu reglementarea că: „Partidele politice, altele organizații obștești și mișcări de masă participă la elaborarea politicii republicii, la conducerea treburilor de stat și obștești prin reprezentanții lor, aleși în sovietele de deputați ai poporului precum și sub alte forme”⁶. Prin modificările art. 7 din Constituție a fost introdusă activitatea tuturor partidelor politice, fără dreptul de a uzurpa puterea, iar prin art. 49 era garantat cetățenilor dreptul de asociere liberă în partide politice și s-a introdus *pluralismul politic și pluripartitismul* – elemente importante ale unui stat democrat. Noile dispoziții constituționale în Tiraspol nu au fost acceptate.

La 23 iunie 1990, „apelând la adevărul că toți oamenii sunt egali și au dreptul la viață, libertate și bunăstare, înțelegând responsabilitatea istorică pentru soarta Moldovei, care are istorie proprie, cultură și tradiții milenare, respectând dreptul la suveranitatea tuturor popoarelor, în scopul instaurării legii, protecției legale și stabilității sociale, exprimând dorința poporului”, Sovietul Suprem al RSSM a adoptat în cadrul primei sesiuni *Declarația de suveranitate a Republicii Sovietice Socialiste Moldova*.⁷ În conținutul Declarației a fost stabilit că „purtătorul și sursa suveranității este poporul, suveranitatea se realizează în interesele întregului popor de către organul reprezentativ superior al puterii republicii. Nici o parte a poporului, nici un grup de cetățeni, nici un partid politic sau organizație publică, nici o altă formă de organizație, nici o persoană fizică nu au dreptul să-și atribuie dreptul de a exercita suveranitatea”⁸. Declarația prevede supremația legilor RSSM asupra celor unionale, instituirea cetățeniei republi-

⁵ Legea nr. 10 din 10.05.1990 cu privire la introducerea unor modificări în art. 6, 7 și 49 din Constituția RSSM, *Veștile* nr. 5 din 30.05.1990.

⁶ Legi, hotărâri și alte acte, adoptate la sesiunea întâi a Sovietului Suprem al RSS Moldovenești de legislatura a XII, (Ediție a Sovietului Suprem al RSS Moldovenești: Chișinău, 1990).

⁷ Declarația de suveranitate a Republicii Sovietice Socialiste Moldova din 23.06.1990, *Veștile*, nr. 8/192, 1990.

⁸ Declarația de suveranitate ...

cii, dreptul suveran de a ține relații diplomatice cu toate țările lumii, asumarea obligației de a respecta statutul ONU și adeziunea la principiile acestei organizații, participarea la crearea unui nou sistem de securitate în Europa. A fost proclamată, de asemenea, separarea puterilor în stat în ramurile legislativă, executivă și judecătorească.

Pământul, subsolul acestuia, apele, pădurile și alte resurse naturale, aflate pe teritoriul R.S.S. Moldova, precum și întreg potențialul economic, tehnicoștiințific și financiar, alte valori de patrimoniu național au fost considerate ca aflându-se în proprietatea exclusivă a statului și se folosesc în scopul asigurării necesităților materiale și spirituale ale poporului. Tuturor cetățenilor republicii, cetățenilor străini și apatrizilor care domiciliau legal și obișnuit pe teritoriul R.S.S. Moldova, le-au fost garantate drepturile și libertățile conform Constituției și altor legi ale R.S.S. Moldova, recunoscute principiile și normele de drept internațional, ei fiind obligați să respecte legile republicii. A fost proclamată protecția statului față de cetățenii Moldovei din afara republicii. Se prevedea și că Republica Sovietică Socialistă Moldova „acordă garanții pentru toți cetățenii, partidele politice, organizațiile publice, mișcările de masă și organizațiile religioase, ce activează în conformitate cu prevederile Constituției R.S.S. Moldova, șanse juridice egale de a participa la gestionarea statului și afacerilor publice”⁹.

În luna iulie 1990, pentru a opri destrămarea completă a Uniunii Sovietice, în cadrul Congresului Partidului Comunist Președintele URSS Mihail Gorbaciov a propus un proiect de tratat unional pentru a-i oferi URSS legalitate și a păstra în continuare integritatea acesteia, act care urma să fie aprobat printr-un referendum unional, planificat pentru data de 17 martie 1991.

Estonia, Letonia, Lituania, Moldova, anexate inițial la URSS în 1940 prin Pactul Rebbentrop-Molotov, Georgia și Armenia au refuzat să participe la plebiscit, iar pentru a repara situația, Gorbaciov și președintele Sovietului Suprem al URSS Alexandr Lukianov recurg la șantaj asupra conducerii RSSM ca neapărat să participe la semnarea tratatului de aderare a RSSM la URSS, amenințând că altfel pe teritoriul statului vor fi create alte două republici: Transnistreană și Găgăuză, dar primesc răspunsul categoric că poporul republicii la Marile Adunări Naționale insistă asupra suveranității și independenței sale. Din Kremlin în RSSM și în mod constant în Transnistria sunt trimiși unii dintre cei mai autoritari emisari care încurajează mișcarea de rezistență împotriva destrămării URSS și organizează instaurarea în Transnistria a unui regim separatist.

La 2 septembrie 1990, în Tiraspol are loc așa-numitul al II-lea Congres extraordinar al deputaților poporului din Transnistria care autoproclamă repu-

⁹ Declarația de suveranitate ...

blica moldovenească sovietică socialistă nistreană, dar la sesizarea conducerii RSSM, la 22 decembrie 1990, Președintele URSS Mihail Gorbaciov, semnează un decret prin care declară nule hotărârile congresului. Chișinăul se limitează la simple declarații de condamnare a regimului secesionist.

În decembrie 1990, sprijiniți de formațiunile sale paramilitare, serviciile de securitate, miliție și OSTK, liderii separatiști organizează scrutinul pentru alegerile locale și a unui nou soviet suprem al R.S.S.M.N. Încălcând grav legislația electorală și făcând abuz de putere, în alegerile consiliului orașenesc Bender, din numărul de 151 de consilieri aleși, doar 6 au fost moldoveni, pe când populația din oraș era formată din moldoveni în proporție de 24,4%. Analogic, în majoritatea localităților din Transnistria, în consiliile locale au fost alese persoane din complexul industrial-militar, reprezentanți ai OSTK-ului, ruși și alți susținători ai separatismului. Președinte al autoproclamatei R.S.S.M.N. este ales un director de uzină, parte a complexului industrial-militar unional – Igor Smirnov.

După alegeri, în toate localitățile teritoriului a început prigoana asupra persoanelor care împărtășeau ideile renașterii naționale. Conducătorii organelor de drept din teritoriul controlat de autoritățile separatiste sunt forțați să treacă sub jurisdicția separatistă. Treptat, judecătoriile, procuraturile, comisariatele de poliție din Tiraspol, Râbnița, Grigoriopol, Slobodzeia sunt somate să treacă sub controlul regimului separatist. Personalul devotat jurământului de credință a fost nevoit să abandoneze serviciul. Situații extrem de tensionate s-au creat în jurul comisariatelor de poliție din or. Bender și raionul Dubăsari, efectivul cărora a rămas fidel orânduirii constituționale, în pofida presiunilor, reținerilor ilegale, maltratărilor și altor acte inumane și degradante aplicate de către cazaci, gardiști și alte elemente criminale.

În 1991, beneficiind de pasivitatea autorităților Republicii Moldova, administrația separatistă formează o impresionantă forță paramilitară, constituită din Garda republicană (circa 8 000 de luptători), miliție, inclusiv batalionul „Dnestr” (5 000 de persoane), detașamente teritoriale de salvare (4 000 de oameni), regimente muncitorești, subordonați OSTK, cazacii, în număr de 3-4 mii ș.a.

Pe data de 19 august 1991, cu doar o zi înainte ca Gorbaciov să se întâlnească cu unii lideri ai republicilor unionale ca să semneze noul tratat unional, reuniți în așa-numitul Comitet de Stat de situații excepționale (Государственный Комитет по Чрезвычайному Положению, ГКЧП), conservatorii imperiului sovietic: vice președintele URSS Ghenadii Ianov, președintele KGB-ului Vladimir Kriucikov, ministrul de interne Boris Pugo, ministrul apărării Dmitri Iazov ș.a. au încercat să preia puterea de la Kremlin, dar puciul lor a eșuat în doar 3 zile. Liderii separatiști din Tiraspol au susținut oficial rebelii.

După puci, la 27 august 1991, Parlamentul Republicii Moldova adoptă Declarația de independență a Republicii Moldova¹⁰ prin care se proclamă că „Republica Moldova este un stat suveran, independent și democratic, liber să-și hotărască prezentul și viitorul, fără nici un amestec din afară, în conformitate cu idealurile și năzuințele sfinte ale poporului în spațiul istoric și etnic al devenirii sale naționale” și hotărăște ca pe întregul teritoriu „să se aplice numai Constituția, legile și celelalte acte normative adoptate de organele legal constituite ale Republicii Moldova”. Egalitatea în drepturi a popoarelor și dreptul acestora la autodeterminare, a fost, de asemenea, reafirmată conform Cartei ONU, Actului final de la Helsinki și normelor de drept internațional. Parlamentul moldovenesc a adresat către Organizația Națiunilor Unite o cerere ca Republica Moldova să fie admisă în calitate de membru cu drepturi depline în organizația mondială și în organele sale specializate. A declarat că este gata să adere la Actul final de la Helsinki și la Carta de la Paris pentru o nouă Europă, solicitând, să fie admisă cu drepturi egale la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa și la mecanismele sale.

Apariția Republicii Moldova ca stat suveran și independent, în urma destrămării URSS, a însemnat, conform dreptului internațional al succesiunii următoare:

1. Republica Moldova a devenit subiect de drept internațional, fiind recunoscută de comunitatea internațională ca stat suveran și independent, cu deplinătatea drepturilor și obligațiilor ce recurg din acest statut.
2. Statul Republica Moldova a înlocuit fosta RSSM, fiind succesorul ei legitim în privința teritoriului aflat în limitele administrativ-juridice existente la momentul destrămării URSS, teritoriu pe care-l ocupă și în prezent.
3. Succesiunea de state nu afectează frontierele stabilite printr-un tratat, nici obligațiile și drepturile referitoare la regimul de frontieră sau alte regimuri teritoriale.

Din 26 decembrie 1991, potrivit Declarației Sovietului Suprem al URSS¹¹, Uniunea Sovietică a încetat să mai existe, a fost recunoscută independența a douăsprezece republici unionale, inclusiv a Republicii Moldova și crearea Comunității Statelor Independente. Astfel, procesul de autodeterminare a Republicii Moldova ca stat suveran, independent, unitar și indivizibil a devenit fundamental și ireversibil. La 2 martie 1992 Republica Moldova a obținut statutul de membru al ONU și recunoașterea internațională a statalității sale.

¹⁰ Legea nr. 691 din 27.08.1991 privind Declarația de independență a Republicii Moldova, *Monitorul Oficial*, nr. 11-12 din 30.12.1991.

¹¹ Declarația Sovietului Suprem al URSS, nr. 142-H din 26.12.1991.

Primele acțiuni armate ale regimului separatist din Tiraspol îndreptate împotriva orânduirii constituționale a Republicii Moldova au început pe data de 13 decembrie 1991. La intrarea în Dubăsari a unui pluton de polițiști din Brigada de poliție cu destinație specială, având misiunea de participare la menținerea ordinii publice în oraș, acesta a fost atacat de către formațiunile paramilitare din Tiraspol și 4 polițiști (Ghenadie Iablocichin, Mihai Arnăut, Valentin Mere-niuc și Gheorghe Cașu) au fost împușcați mortal de către gardiștii separatiști.

La 1 martie 1992, în or. Dubăsari, cu o zi înainte de conferirea Republicii Moldova a statutului de membru al ONU, serviciile speciale KGB-iste transnistrone au organizat o teribilă provocare împotriva Comisariatului raional de poliție, aflat în subordinea MAI al Republicii Moldova. Cazaci și gardiști înarmați cu pistoale automate atacă în mod banditesc comisariatul și iau ca ostatici 32 de polițiști pe care ilegal îi întemnițează. În zorii zilei de 2 martie, MAI intervine pentru a salva efectivul comisariatului cu un detașament al poliției cu destinație specială „Fulger” care la intrarea în Dubăsari este oprit de către formațiunile paramilitare separatiste cu focuri de arme.

Începând cu 2 martie 1992, regimul separatist din Tiraspol declanșează un adevărat război împotriva orânduirii constituționale a statului nostru. Organele ministerului afacerilor interne, susținute de voluntari, localnici civili din stânga Nistrului, intră în lupte cu formațiunile paramilitare separatiste și eliberează de sub ocupație localitățile din partea de Nord Vest de orașul Dubăsari – Cocieri, Molovata Nouă, Corjeva, Roghi și din partea de Sud-Est – Coșnița, Pârâta, Dorotcaia. Până la data de 21.07.1992, pe aceste 2 platouri se duc lupte poziționale între poliția națională și voluntarii civili, pe de o parte, și gardiști, cazaci și militari ai Armatei a 14-a, pe de altă parte. Zilnic părțile înregistrau în mediu câte 2-5 persoane ucise.

Într-o situație gravă s-a pomenit și efectivul comisariatului de poliției din Bender, responsabil de menținerea ordinii publice și combaterea criminalității din oraș, dar supus terorii din partea gardiștilor, conduși de așa-numitul (de presa rusă) sângerosul comandant al gărzii paramilitare din Bender Iurie Kostenco, care îi reținea ilegal pe polițiști, îi tortura, iar pe unii îi împușca.

Susținerea militară vădită de către Armata a 14-a a formațiunilor paramilitare separatiste, constrânge Kremlinul să ia unele măsuri pentru a stopa rebeliunea armată împotriva regimului constituțional al Republicii Moldova. La 1 aprilie 1992, prin decretul Președintelui Federației Ruse, Boris Elțin, personalul Armatei a 14-a și echipamentul militar amplasat pe malul stâng al Nistrului, inclusiv depozitul de armament de la Colbasna (peste 20 000 de tone), au fost luate sub jurisdicția Rusiei. Urmează o mică perioadă de întrerupere a luptelor și se porcede la tratative de conciliere. Pe data de 12 aprilie, prin consensul di-

plomației populare, administrația din Bender și consilierii locali din raioanele învecinate, Anenii Noi și Căușeni, hotărâsc deblocarea orașului de fortificații militare, instalate de către autoritățile separatiste. Comisariatul de poliție din Bender revine în funcțiile de menținere a ordinii publice. După mai multe tratative cu autoritățile de la Tiraspol, la 11 iunie 1992, Parlamentul Republicii Moldova adoptă Hotărârea privind unele măsuri de soluționare a conflictului armat din raioanele răsăritene ale Republicii Moldova¹², astfel demarând procesul de aplanare a conflictului.

Dar, forțelor revanșarde nu le erau pe plac concilierile și iscau pretexte de noi provocări. Pe data de 19 iunie 1992, Kostenco cu formațiunile sale banditești pornește un atac armat asupra Comisariatului orașenesc de poliție din Bender, supunând nimicirii peste 100 de polițiști. Efectivul polițienesc opune rezistență atacatorilor, dar nu poate rupe încercuirea. După 5 ore de tratative nereușite cu administrația din Tiraspol, pentru a stopa atacul terorist asupra Comisariatului de poliție în oraș intervine Brigada de poliție cu destinație specială „Fulger”, care deblochează în forță comisariatul și împreună cu efectivul polițienesc eliberează localitatea de teroriștii și bandiții lui Kostenco, organizează apărarea orașului cu implicarea voluntarilor din raionul Căușeni și a unor subdiviziuni de artilerie ale nou formatului Minister al Apărării.

Atacurile teroriste și banditești asupra organelor oficiale ale statului de către formațiunile paramilitare separatiste cad sub incidența capetelor de acuza-re privind infracțiunile prevăzute pe atunci în Codul penal al RSSM din 1961, capitolul I Infracțiuni deosebit de periculoase contra statului (art. 65 Terorism, art. 65 Diversiune, art. 67 Chemări la răsturnarea sau schimbarea prin violență a orânduirii de stat sau încălcarea prin violență a integrității teritoriale a Republicii Moldova ș.a.)¹³, iar respingerea agresiunii forțelor armate străine și a formațiunilor paramilitare separatiste de către poliție, militarii armatei naționale și voluntarii civili în războiul din 1992 le considerăm drept acțiuni de legitimă apărare a suveranității, independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova, a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor.

În tot procesul de organizare a rebeliunii armate de către forțele proimperiale sovietice și formațiunile paramilitare separatiste, îndreptate împotriva orânduirii constituționale a Republicii Moldova, un rol decisiv l-a jucat Armata a 14-a sovietică, de la 01.04.1992 trecută sub jurisdicția Federației Ruse.

Creația autoproclamatei republici moldovenești nistrene se datorează comandamentului Armatei a 14-a sovietică, dislocată în Tiraspol și alte localități

¹² Hotărârea Parlamentului nr. 1059.XII din 11.06.1992 privind unele măsuri de soluționare a conflictului armat din raioanele răsăritene ale Republicii Moldova.

¹³ Codul penal din 14.03.1961, *Veștile RSSM*, 1961, nr. 10, art. 41.

din stânga Nistrului. În anii 1990-1991, Comandantul Armatei, generalul Ghenadii Iakovlev, și-a manifestat suportul activ și deschis în formarea autoproclematei republici nistrene, ales ca membru al sovietului suprem și desemnat ca Ministru al Apărării al acesteia. El personal a organizat crearea și înarmarea gărzii republicane paramilitare separatiste după prototipul unui minister al apărării. În noiembrie 1991, la solicitarea dânsului, primește acordul generalului de armată a URSS Moiseev pentru a transmite formațiunilor paramilitare peste o mie de pistoale automate Kalașnikov și alt armament cu care acestea recurg la atacuri criminale și diversiuni armate împotriva orânduirii constituționale a Republicii Moldova. La 3 decembrie 1991, prin ordinul Comandantului Suprem al Forțelor Armate ale CSI, Evghenii Șapoșnikov, generalul Iacovlev este demis din funcția de Comandant al Armatei a 14-a, dar rămâne în cadrul administrației separatiste. În acel timp, o parte din efectivul armatei se înrolează în formațiunile paramilitare separatiste și participă activ în acțiuni armate împotriva poliției naționale, procuraturii, instanțelor judecătorești, administrației publice locale, loiale puterii oficiale și dislocate în raioanele din stânga Nistrului și orașul Bender.

Pe data de 6 decembrie 1991, Președintele Republicii Moldova Mircea Snegur, Președintele Parlamentului Alexandru Moșanu și Prim-ministrul Valeriu Muravschi adresează Organizației Națiunilor Unite o notă prin care transmit despre agresiunea formațiunilor paramilitare separatiste, susținute de către Armata a 14-a sovietică asupra orânduirii constituționale din Republica Moldova și cer ajutor în documentarea și aplanarea situației, dar fără succes.

Comandant al Armatei a 14-a a Federației Ruse, în locul lui Iakovlev, este numit generalul Iurii Netkacev, care a încercat să fie un mediator între autoritățile din Chișinău și Tiraspol pentru încetarea ostilităților, dar nu a avut succesul scontat din cauza respingerii sale de către liderii separatiști și continuă să acorde ajutor cu armament și acoperire cu artilerie a acțiunilor armate ale formațiunilor paramilitare separatiste.

A doua zi după eliberarea Benderului de bandiții lui Kostenco, Consiliul militar al Armatei a 14-a a Federației Ruse transmite conducerii Republicii Moldova o notă ultimativă prin care cere să se înceteze focul și ca populația civilă să se retragă din oraș, fiindcă, în aceeași zi de 20.06.1992 la orele 20.00, efectivul și tehnica armatei se va îndrepta pentru îndeplinirea misiunii de apărare a orașelelor militare ruse. Să precizăm că pe 19-20 iunie 1992, dar și pe parcursul întregii perioade a confruntărilor armate cu separatiștii, asupra unităților militare ruse dislocate în orașul Bender nu s-a tras niciun foc de armă¹⁴.

¹⁴ Victor Gusleacov, *Tragedia din Bender*, Varnița, 2015, p. 106.

În noaptea de 20 spre 21 iunie 1992, efectivul militar din unitățile armatei ruse dislocate în cetatea Bender și de pe strada Tiraspol deschid focul, din spate, asupra detașamentelor armatei naționale, sosite pentru a apăra intrarea în oraș dinspre podul de peste Nistru, iar concomitent dinspre Tiraspol prin satul Parcani o coloană de tancuri rusești trece cu lupte podul de peste Nistru, rupe pozițiile apărătorilor noștri și pătrunde în centrul orașului. 5 tancuri au fost distruse de către artileriștii moldoveni. A doua zi, pe data de 22 iunie 1992, Armata a 14-a trece în ofensivă pe mai multe direcții, folosind masiv artileria grea, zeci de tancuri și tehnică blindată.

La 27 iunie 1992, în locul lui Netkacev, comandant al Armatei a 14-a a Federației Ruse este numit generalul Alexandr Lebedi, care implică forțele sale armate și ocupă orașul Bender, asigurând preluarea administrării publice orașenești de către autoritățile separatiste.

Ulterior, Lebedi supune inventarierii tehnica militară, armamentul și munițiile consumate de către unitățile militare ale Armatei a 14-a și a celor transmise către formațiunile paramilitare separatiste în perioada noiembrie 1991-august 1992. La inventariere s-a constatat că doar în perioada de 20 iunie-4 iulie 1992 artileria unității militare nr. 328 a Armatei a 14-a a împușcat asupra pozițiilor forțelor de ordine ale Republicii Moldova cu 984 de obuze, iar unitatea militară nr. 183 în aceeași perioadă a exercitat 765 de focuri de artilerie¹⁵. Potrivit unei note de calcul a șefului serviciului unității militare nr. 13962 S. Jeltouhov în timpul acțiunilor armate împotriva forțelor de ordine și a populației Republicii Moldova, unitatea menționată a consumat peste 3,22 mln de muniții, în sumă de peste 48,3 mln de ruble rusești¹⁶. Actul de primire-predare a armamentului, tehnicii militare și munițiilor din 10.09.1992, aprobat de comandantul Armatei a 14-a Alexandr Lebedi și acordat de liderul separatist Igor Smirnov, indică faptul că în perioada noiembrie 1991-august 1992 de către unitățile militare subordonate Armatei a 14-a către formațiunile paramilitare ale așa-numitei R.M.N. au fost transmise 19 tancuri, peste 60 de blindate, tehnică militară și armament în sumă de peste 100 milioane de dolari SUA.¹⁷

Acțiunile comandamentului militar al Armatei a 14-a a Federației Ruse din august 1991-iulie 1992 în crearea pe teritoriul Republicii Moldova a unui regim antinațional și separatist, dotarea ilegală a formațiunilor paramilitare transnistrene cu tancuri, artilerie, tehnică blindată, armament și muniții, instigarea acestora în săvârșirea actelor de terorism și banditism asupra instituțiilor constituționale și cetățenilor Republicii Moldova, în organizarea și par-

¹⁵ Михаил Бергман, *Вождь в чужой стае* (Биоинформресурс: Москва, 2004), p. 575-576.

¹⁶ Бергман, *Вождь в чужой стае* ..., p. 577-579.

¹⁷ Бергман, *Вождь в чужой стае* ..., p. 580-596.

ticiparea nemijlocită a efectivului militar rus în agresiunea armată împotriva statului nostru suveran și independent, recunoscut internațional, soldate cu mii de jertfe omenești, distrugerea podurilor de pe Nistru, a caselor, edificiilor și altor bunuri materiale, lichidarea în regiunea transnistreană a organelor legale ale statului (judecătoriilor, procuraturilor, poliției, administrației publice locale) cad sub incidența infracțiunilor prevăzute în Capitolului I Infracțiuni deosebit de periculoase contra statului a Părții speciale a Codului penal din 1961.

Considerăm că Federația Rusă trebuie să-și onoreze obligațiile asumate la Summitul OSCE de la Istanbul (1999), să îndeplinească Rezoluția Adunării Generale a ONU (2018) privind evacuarea integrală, urgentă și transparență a trupelor și armamentului de pe teritoriul Republicii Moldova, precum și să respecte normele dreptului internațional și prevederile Tratatului politic de bază moldo-rus, semnat la 18 noiembrie 2001, deoarece altfel încalcă principiul internațional al egalității suverane a statului.

Reieșind din cele expuse, considerăm că principalele motive care au determinat forțele proimperiale sovietice și liderii mișcării separatiste din regiunea Transnistreană a Republicii Moldova să declanșeze acțiuni armate împotriva autorităților legale ale Republicii Moldova au fost următoarele:

1. Stoparea procesului de destrămare a Uniunii Sovietice;
2. Păstrarea Republicii Moldova, inclusiv și a Transnistriei în componența URSS;
3. Blocarea procesului de autodeterminare a Republicii Moldova ca stat suveran, independent, unitar și indivizibil;
4. Interzicerea aplicării legislației lingvistice privind recunoașterea statului limbii române ca limbă de stat, în pretinsul scop de românizare a populației;
5. Păstrarea statutului limbii ruse ca limbă de stat și comunicare inter-etică;
6. Acapararea unei părți a teritoriului Republicii Moldova, a potențialului economic, financiar, militar și industrial în scopul creării și funcționării unei structuri cvasi-statale pentru staționarea forțelor armate ale Federației Ruse la hotar cu statele euro-atlantice și Ucraina;
7. Prevenirea presupusei uniri cu România prin crearea în acest scop a unei enclave antinaționale influente ș.a.

La etapa când s-a format opinia publică internațională că Republica Moldova a intrat într-un adevărat război cu o armată străină, a Federației Ruse, autoritățile din Kremlin acceptă tratative și ca rezultat, la 21 iulie 1992, părțile participante în război, reprezentate de către președintele Federației Ruse

Boris Elțin și președintele Republicii Moldova Mircea Snegur semnează Acordul moldo-rus privind principiile de reglementare pașnică a conflictului armat din regiunea transnistreană a Republicii Moldova care prevedea: dezangajarea forțelor armate implicate în conflict; crearea zonei de securitate și introducerea contingentului de menținere a păcii (rus, moldovean și transnistrean); neutralitatea față de procesul de menținere a păcii a forțelor armate ale Federației Ruse, temporar dislocate pe teritoriul Republicii Moldova; crearea condițiilor de trecere liberă în teritoriu a persoanelor și unităților de transport; lichidarea consecințelor războiului. Timp de 2 luni (iulie-septembrie 1992), Comisia Unificată de Control (CUC) și comandamentul militar al forțelor pacificatoare au asigurat integral realizarea obiectivelor din Acord, fapt despre care au informat conducerea Federației Ruse, a Republicii Moldova și liderii tiraspoleni. Dar, tratative privind soluționarea definitivă a diferendului tot nu au fost duse din cauza crizei politice din Rusia 1992-1993 (confruntările conducerii Sovietului Suprem al URSS cu Președintele Federației Ruse, care au degenerat într-un conflict armat și la care au participat de partea rebelilor formațiunile paramilitare din Tiraspol).

Sub influența politicii Kremlinului, de la sfârșitul anului 1992, membrii CUC din Rusia și comandamentul lor militar de menținere a păcii în Transnistria devin parteneri ai conducerii separatiste. În zona de securitate de pe malul stâng al râului Nistru și în orașul Bender (declarat cu regim sporit de securitate), aflată sub supravegherea pacificatorilor ruși și transnistreni, contrar prevederilor Acordului din 21.07.1992, se permite dislocarea formațiunilor paramilitare transnistrene (unități militare, centre de pregătire militară, trupe de grăniceri și cu destinație specială ș.a.), iar în locul posturilor pacificatoare sau alături de ele se admite amplasarea trupelor de grăniceri și ale serviciilor vamale transnistrene care îngreșesc circulația liberă a cetățenilor și a unităților de transport. Despre acestea și multe alte încălcări ale regimului de securitate delegația Republicii Moldova în CUC a informat conducerea părților, însă acțiuni concrete pentru demilitarizarea zonei de securitate și neadmiterea provocărilor nu au fost întreprinse. Astfel, pe parcursul a 29 de ani, prin tolerarea încălcărilor Acordului moldo-rus din 21.07.1992, Federația Rusă s-a compromis și a pierdut credibilitatea ca parte a misiunii de menținere a păcii în zona Transnistreană, transformând mandatul său de pacificator în unul de apărător al regimului separatist.

Localnicilor din satele Cocieri, Coșnița, Doroțcaia ș.a., aflate în zona de securitate, pe malul stâng al Nistrului, li se încalcă dreptul la proprietatea privată asupra terenurilor de pământ aflate în zona de control a formațiunilor separatiste, li se îngreșește dreptul de a avea acces pentru a efectua lucrări agricole și

a culege recolta. La hotarul administrativ al teritoriului disputat, libera trecere a cetățenilor și a unităților de transport nu e posibilă. Refuzul unui tânăr din satul Pârâta, raionul Dubăsari de a se opri la postul „căștilor albastre” de pe podul de peste Nistru de lângă or. Vadul-lui-Vodă l-a costat viața, fiind împușcat mortal de către un ostaș rus. Cetățenilor din regiune le sunt încălcate flagrant drepturile și libertățile fundamentale la viață, integritate fizică și psihică, la o justiție legală. Deși rusa, moldoveneasca și ucraineana au un statut formal de „limbi oficiale”, în Transnistria doar rusa este *de facto* oficială, iar școlile cu predare în limba română constituie de mult o problemă sensibilă, copiii și părinții lor fiind victime ale regimului separatist din Tiraspol. Situația acestor școli a devenit extrem de dificilă când în septembrie 2014, opt unități de învățământ cu predare în limba oficială a statului s-au aflat la limita desființării. Dosarul privind încălcările dreptului la educație în Transnistria a ajuns până la CtEDO, care a examinat cauza „Catan și alții contra Moldovei și Rusiei”¹⁸, în care reclamanții (elevii a trei școli cu predare în limba moldovenească și părinții lor), s-au plâns de închiderea școlilor lor și de persecuții din partea autorităților transnistrene. La 19 octombrie 2012 Curtea a decis că „în virtutea susținerii militare, economice și politice continue oferite „RMN” (Republicii Moldovenești Nistrene), fără care ea nu ar fi putut supraviețui, Rusia poartă răspunderea în baza Convenției pentru încălcarea dreptului la educație al reclamanților”¹⁹, statului rus i s-a cerut să plătească reclamanților despăgubiri. Însă până în prezent autoritățile Federației Ruse nu au reacționat la decizia CEDO.

La tratativele de reglementare a conflictului armat, partea rusă totdeauna duce o politică tendențioasă îndreptată spre consolidarea regimului separatist, păstrarea instabilității în regiune și neadmiterea retragerii formațiunilor sale armate ilegal dislocate pe teritoriul Republicii Moldova. Despre dezinteresul Rusiei de a soluționa diferendul și de a-și retrage forțele sale armate și a armamentului de pe teritoriul Republicii Moldova, mărturisesc dispozițiile alin. 4 din art. 2 din Acordul dintre Republica Moldova și Federația Rusă din 21.10.1994 privind statutul, ordinea și termenii de retragere a formațiunilor militare ale Federației Ruse, temporar dislocate pe teritoriul Republicii Moldova în care este prevăzută retragerea de pe teritoriul statului a formațiunilor militare ruse în termen de 3 ani de la intrarea în vigoare a Acordului. Însă, potrivit următorului alineat al aceluiași articol, impus în Acord de către partea rusă, retragerea forțelor armate este condiționată de reglementarea politică a conflictului trans-

¹⁸ Cauza Catan și alții contra Moldovei și Rusiei, Decizia din 19 octombrie 2012 a Înaltei Camere a CEDO. <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2015/04/CATAN-SI-ALTII-RO.pdf> (accesat 22.03.2021).

¹⁹ Cauza Catan și alții contra Moldovei și Rusiei ...

nistrean și definirea statutului special al regiunii Transnistrene. Astfel, din moment ce partea rusă nu este interesată să-și retragă forțele armate de pe teritoriul Republicii Moldova, aceasta nu va contribui nicicum la reglementarea conflictului. După semnarea Acordului menționat de către prim-ministrul Rusiei Victor Cernomârdin și premierul moldovean Andrei Sangheli, partea rusă, sub diferite pretexte, a refuzat să-și onoreze obligațiunile asumate în acord. La summitul OSCE de la Istanbul din 1999, Rusia, în fața comunității internaționale, și-a „asumat” angajamentul să-și retragă forțele armate din Republica Moldova, dar nici până în prezent nu și-a onorat obligațiunile. La 23 octombrie 2010 ambasadorul Federației Ruse în Republica Moldova Valerii Kuzmin a declarat că Rusia nu-și poate retrage armata din Transnistria, așa cum prevede acordul semnat la summitul OSCE de la Istanbul, deoarece timpurile s-au schimbat. În 1999 erau cu totul alte realități, iar retragerea trupelor rusești a devenit imposibilă. Cuzmin a declarat că aceasta nu este o ocupație a teritoriului sau un șantaj militar, ci o garanție că acest conflict nu va izbucni din nou. Din această declarație se ajunge la concluzia că Rusia nu este interesată în aplanarea conflictului transnistrean, fiindcă scopul ei este de a-și menține forțele sale armate pe teritoriul Republicii Moldova, indiferent cum se va interpreta această situație: șantaj militar sau ocupație.

În 2003 Federația Rusă propune conducerii Republicii Moldova să semneze „Memorandumul Kozak”, numit după inițiatorul său Dmitri Kozak, personalitate marcantă din echipa președintelui rus Vladimir Putin, care viza, chipurile, o soluționare definitivă a conflictului dintre Republica Moldova și regimul separatist din Transnistria prin constituirea unui stat moldovenesc federal asimetric și staționarea pe teritoriul Republicii Moldova a trupelor rusești pentru încă 20 de ani (până în 2023). În memorandum se propunea crearea unui parlament bicameral format dintr-o cameră inferioară, aleasă prin reprezentare proporțională. Toate legile trebuiau aprobate de senat, a cărui repartizare era disproporționată în raport cu repartizarea populației pe teritorii: 13 senatori aleși de camera inferioară federală (de către toți subiecții federației), 9 de către autoritățile Transnistriei și 4 de către autoritățile Găgăuziei. (Conform recensământului din 2004, în Transnistria locuiau 14% din populația republicii, iar în Găgăuzia mai puțin de 4%.) Memorandumul Kozak mai presupunea ca regiunea transnistreană să aibă statut egal în federație cu restul țării.

Manifestările în masă ale cetățenilor pentru a nu admite încălcarea flagrantă a Constituției și lichidarea suveranității și independenței Republicii Moldova l-au constrâns pe șeful statului de atunci Vladimir Voronin să refuze semnarea memorandumului. Mai târziu, în 2005, dânsul a făcut o declarație cu pri-

vire la respingerea „Memorandumului din 2003” ca fiind în contradicție cu Constituția Republicii Moldova, care definește Republica Moldova ca stat neutru ce nu putea permite accesul trupelor străine pe teritoriul său, și că țara nu poate adera la alianțe militare. Drept rezultat, pentru refuzul de a semna Memorandumul, Kremlinul a declarat embargou la importul produselor din Republica Moldova și relațiile economice bilaterale au fost întrerupte, afectând grav exportatorii autohtoni.

Pentru a-și justifica prezența forțelor sale armate pe teritoriul Republicii Moldova, Federația Rusă continuă să dezinformeze opinia publică că acestea ar îndeplini funcții de menținere a păcii în regiune, cu toate că potrivit art. 4 din Acordul moldo-rus din 21.07.1992 Forțele armate ruse, temporar aflate pe teritoriul statului nostru, sunt obligate să respecte cu strictețe neutralitatea față de procesul de menținere a păcii în regiune.

La etapa actuală, Guvernul rus continuă să acorde ajutor economic, financiar și militar regimului separatist din Tiraspol, întreprinde acțiuni pentru a descuraja eforturile statului nostru în reglementarea conflictului pe principiile unanim recunoscute ale dreptului internațional: atribuirea localităților din stânga Nistrului unor forme și condiții speciale de autonomie după statute speciale cu recunoașterea și respectarea suveranității, independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova. Pentru a complica procesul de integrare a Transnistriei în Republica Moldova, încă din anul 1992, a fost pus în funcțiune un mecanism de șantaj economic prin care Transnistria nu achită furnizorilor din Federația Rusă consumul de gaze și energie electrică, cumulând până în prezent o datorie de peste 7 miliarde de dolari SUA. Plățile consumatorilor locali pentru gaze și energie electrică se distribuie pentru întreținerea administrației de la Tiraspol. Astfel, regimul separatist din Transnistria este susținut economic și financiar inclusiv din contul contribuabililor din Republica Moldova, iar suma datoriilor transnistrene eventual va fi cerută de Rusia de la statul nostru.

În prezent, autoritățile din stânga Nistrului încalcă latura internă a suveranității Republicii Moldova – supremația puterii de stat, iar Federația Rusă – latura externă a suveranității – independența statului. Acest lucru se întâmplă deoarece Rusia, ca stat care face parte din „marile puteri ale lumii”, ignoră normele și principiile unanim recunoscute ale dreptului internațional. Cât privește Republica Moldova, din punct de vedere geopolitic, ea a fost permanent o punte între Est și Vest, iar problema asigurării intereselor ei naționale în mare măsură a depins de corelația de forțe în lume și în regiune, iar pentru a supraviețui și a-și asigura suveranitatea și independența, conducerea statului este obligată să orienteze politica, economia și strategia națională de dezvoltare spre vectorul euro-atlantic.

Date fiind cele expuse mai sus, înaintăm următoarele

PROPUNERI:

- 1) Președintelui Republicii Moldova, Guvernului și Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene să inițieze tratative cu reprezentanții Uniunii Europene, OSCE, Statelor Unite ale Americii, Federației Ruse privind modificarea statutului și intensificarea activităților formatului 5+2 în reglementarea efectivă a diferendului transnistrean;
- 2) Președintelui Republicii Moldova, Guvernului și Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene să-și onoreze obligațiunile constituționale și să întreprindă acțiuni organizatorice și practice concrete în asigurarea punerii în practică a Declarației Summitului șefilor de state ale OSCE de la Istanbul din 1999 privind angajamentul Federației Ruse de a finaliza retragerea forțelor armate ruse de pe teritoriul Republicii Moldova, a Rezoluției Adunării Generale a ONU din 29.09.2018 privind retragerea completă și necondiționată a forțelor militare străine de pe teritoriul Republicii Moldova, Hotărârii Curții Constituționale a Republicii Moldova privind interpretarea art.11 din Constituție (*neutralitatea permanentă*) din 2 mai 2017, în vederea retragerii complete și necondiționate de pe teritoriul Republicii Moldova a Forțelor Armate ale Federației Ruse și a armamentului depozitat în satul Colbasna din stânga Nistrului;
- 3) Președintelui Republicii Moldova, Guvernului și Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, reieșind din faptul că prevederile Acordului moldo-rus din 21.07.1992 au fost realizate în termen de 2 luni de la semnare, despre care la 16.09.1992 părțile în Comisia Unificată de Control au informat semnatarii, dar și deoarece în următorii ani misiunea de menținere a păcii, sub influența autorităților Federației Ruse a fost transformată într-un mecanism de separare a teritoriului și a populației Republicii Moldova, factor care a condiționat îngrădirea dezvoltării social-economice a statului, a protecției naționale și internaționale a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor de pe ambele maluri ale Nistrului, să inițieze tratative cu organisme internaționale și Federația Rusă privind denunțarea Acordului din 21.07.1992 ca realizat și înlocuirea actualului format tripartit al forțelor de menținere a păcii cu unul internațional nepărtinitor;
- 4) autorităților statului, administrației publice centrale de specialitate și administrației publice locale să promoveze în societate pacea civică, ar-

- monia interetnică și intoleranța față de persoanele care instigă la separatism, ură și dispreț față de valorile și simbolurile naționale;
- 5) autorităților publice naționale să întreprindă măsuri adecvate pentru protecția reală a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor aflați în teritoriul ocupat de forțele proimperiale și separatiste;
 - 6) Guvernului Republicii Moldova ca parte în S.A. „Moldova Gaz” să inițieze tratative cu autoritățile Federației Ruse privind recunoașterea datoriilor administrației de la Tiraspol față de furnizorii de gaze și curent electric din Rusia în sumă de peste 7 miliarde de dolari SUA, însușite pentru întreținerea regimului separatist transnistrean și neadmiterea transferului acestei poveri pe contul consumatorilor din Republica Moldova.

Rezumat

Prezentul articol este dedicat analizei premiselor, cauzelor, conținutului și impactului războiului din 1992 pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova, efectului realizării Acordului moldo-rus din 21.07.1992 privind principiile de reglementare pașnică a conflictului armat din regiunea Transnistreană a Republicii Moldova²⁰. În lucrare sunt expuse cronologia evenimentelor istorice și geopolitice referitoare la Basarabia, anexată în anul 1812 de către Imperiul Rus, ocupată de către Armata roșie a URSS potrivit Pactului Ribbentrop-Molotov din august 1939 și supusă rebeliunii armate în anii 1990-1992, perioadă de destrămarea Uniunii Sovietice și de autodeterminare a Republicii Moldova ca stat suveran și independent. Autorul se referă la procesele politico-juridice de devenire a Republicii Moldova, stat suveran și independent, cât și la cele de instaurare în raioanele de Est ale republicii a unui regim criminal, antinațional și separatist, care, susținut de Armata a 14-a a Federației Ruse, a declanșat un adevărat război împotriva orânduirii constituționale a Republicii Moldova. Sunt evaluate actele teroriste și banditești săvârșite de către formațiunile paramilitare separatiste asupra organelor de drept, administrației publice constituționale și a cetățenilor. Este determinat rolul comandamentului Armatei a 14-a Ruse în crearea autoproclamatei republici sovietice socialiste moldovenești transnistrene, formațiunilor paramilitare separatiste și de înarmare a acestora, participarea militarilor ruși în rebeliunea armată împotriva suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova. Sunt analizate etapele

²⁰ СОГЛАШЕНИЕ о принципах мирного урегулирования вооруженного конфликта в Приднестровском регионе Республики Молдова, <http://docs.cntd.ru/document/901857454> (accesat: 23.03.2021).

de realizare a Acordului moldo-rus din 21.07.1992, încălcările comise de către regimul separatist, Grupul operativ al Forțelor Armate ale Federației Ruse, temporar dislocat pe teritoriul Republicii Moldova, a comandamentului militar rus de menținere a păcii. Sunt elaborate propuneri în vederea soluționării diferendului transnistrean, menținerea păcii și asigurarea integrității teritoriale a Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: suveranitate, independentă, regim separatist, formațiuni paramilitare, conflict armat, Republica Moldova.

Victor Catan

conferențiar universitar Universitatea Tehnică a Moldovei

E-mail: victorcatan@rambler.ru